

simplă speculație. Cahlele din Transilvania, cuprinse într-un serial ajuns la al doilea capitol, redactat de către același autor, A.A.Rusu, (primul a fost publicat în Ziridava, 1996), relevă o realitate foarte puțin cunoscută: o lume întreagă de plastică ceramică, transmite imagini de o generozitate incredibilă. Sunt publicate materiale descoperite în castelul din Hunedoara, în orașul medieval Oradea, la Micăsasa (jud. Sibiu), și din vechile colecții ale Muzeului Unirii din Alba Iulia. Ceea ce ni se înfățișează sunt mai ales eșantioane ale unui tezaur pe care abia putem încă să-l intuim. În articolul său, Radu Lupescu reanalizează critic, și cu mai multă atenție, lintoul ușii de intrare în biserica medievală din Densuș. Concluziile la care ajunge autorul sunt puțin surprinzătoare, în sensul pozitiv al cuvântului, dacă tinem cont de faptul că acest element arhitectonic a fost studiat și de către V.Vătășianu. Astfel, "blocul de marmoră albă" decorat cu "un cerc și un punct în centru" este, de fapt, una dintre cele mai vechi pietre tombale românești ale Transilvaniei, databilă, pe baza unor analogii cu piese asemănătoare din Cehia și Ungaria, în secolul al XIII-lea. Sanda Mihaela Salontai face o investigație de arhitectură privitoare la dominicanii, care dovedește cât este de precară informația despre vechile mănăstiri catolice ale provinciei. Trebuie menționat și faptul că, deocamdată, cercetările de arheologie medievală la așezămintele dominicane ardelenice lipsesc, ele fiind în curs de desfășurare doar la Vințu de Jos. Chiar dacă articolele directe se încheie, nu putem să trecem cu vederea faptul că atât cahlele sucevene, cât și ceramica fină ori sticlăria, au raporturi serioase cu Transilvania. Dacă nu au provenit direct, măcar au circulat sau se vor regăsi în viitor.

Revista, una dintre foarte puținele reviste de arheologie tematică din România, poate fi socotită ca un eveniment editorial. Îi dorim viață lungă și cu succese !

Vasile Mizgan

Művelődési törekvések a korai újkorban. Tanulmányok Keserű Bálint tiszteletére. Szerkesztette: Balázs Mihály, Font Zsuzsa, Keserű Gizella, Ötvös Péter. Szeged 1997, 695 p.

Apariția unui volum omagial este un moment editorial deosebit. Putem spune chiar că în urma publicațiilor de acest fel s-a ajuns la conturarea unui gen istoriografic special. Aceste volume depășesc nivelul colecțiilor de studii, oferind o imagine în ansamblu asupra stadiului la care a ajuns un domeniu științific, în cazul nostru cea a istoriei ideilor în sensul larg al termenului. Profesorul Bálint Keserű, cel căruia îi este dedicat acest volum, poate fi denumit fără a exagera, unul dintre promotorii acestei linii de cercetare în spațiul Central European. Pe lângă contribuțiile personale, importanța majoră a activității sale științifice, desfășurate timp de patruzeci și cinci de ani în cadrul Catedrei de Literatură Maghiară Veche de la Universitatea József Attila din Seghedin, constă în crearea unei adevărate școli de cercetare în acest domeniu.

Pornind de la problemele literaturii maghiare vechi și-a extins aria preocupărilor asupra istoriei cărții și a culturii de carte, a peregrinării academice, asupra dezvoltărilor istorice ale manifestărilor și ideilor religioase din secolele 16.-18. Ca adept al vechiului stil academic cel al muncii colective și-a subordonat activitatea acestei modalități de exprimare. Astfel numele lui s-a făcut cunoscut mai ales ca îndrumător și coordonator al unor programe științifice colective de amploare. Sub numele lui au apărut treizeci și patru de volume din colecția "*Adattár XVI-XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez*" care a avut scopul de a publica în primul rând izvoarele referitoare la istoria culturii din perioada premodernă. În domeniul istoriei peregrinării academice a promovat publicarea colecției

"*Peregrinatio Hungarorum*" din care au apărut până acum nouă volume. Publicarea izvoarelor privind istoria învățământului este în derulare în cadrul colecției "*Fontes Rerum Scholasticarum*", având șase volume apărute.

Lângă aceste preocupări profesorul Kesorú s-a dedicat îndrumării multor generații de tineri cercetători, conducând programe de doctorat din anii șaizeci. Studiile publicate în acest volum omagial aparțin în cea mai mare parte acestora dar și colaboratorilor și prietenilor care au lucrat împreună cu distinsul profesor. Volumul oglindește și o altă latură a realizărilor celui sărbătorit. Prezența lucrărilor trimise de la Geneva, Erlangen, Basel, Amsterdam, Utrecht, Leiden, Birmingham, Strasbourg, Cluj, Cracovia și Varșovia arată roadele viziunii europene în care și-a conceput activitatea științifică. Trecerea în revistă a activității profesorului pe parcursul studiului introductiv "*Dedicatio*" scrisă de Mihály Balázs, se întrecește deci prin cele patruzeci și șapte de studii și publicații de izvoare care într-un fel sau altul au legătură cu persoana sărbătoritului.

Lucrarea doamnei Ágnes Ritoókné Szalai se asociază în mod deosebit atmosferei volumului. Căutând răspuns la întrebarea pusă în titlu "*Miért Melanchton?*" ("*De ce Melanchton?*") autoarea arată rolul atitudinii profund umane a marelui profesor Melanchton, prin care a influențat cariera tinerilor maghiari care au studiat la Wittenberg. Astfel este explicabilă apariția "*cultului Melanchton*" în rândul protestanților maghiari, care pornind de la prima generație de discipoli s-a moștenit la urmași.

Cea mai mare parte a studiilor din volum este axat pe tratarea diverselor manifestări ideologice religioase din epoca premodernă. Aceasta s-a datorește prezenței studiilor aparținând generației tinere, care și-au început cariera sub îndrumarea profesorului Kesorú, într-o perioadă când atenția lui s-a îndreptat spre acest domeniu. Atmosfera religioasă cu care debutează această perioadă în Europa este ilustrat prin studiul lui Wacław Urban "*Drei altpolnische Schüler Wittenbergs: Thomas Sobocki (Lutheraner), Franciscus Krasinski (Katholik) und Lukas Delfin (Antitrinitarier)*". Rămânând în spațiul polonez Aleksandra Golik-Prus și Zdzisław Pietrzyk folosindu-se de însemnările unui *album amicorum* arată modalitățile prin care Frații Polonezi recent desprinși din biserica calvină (1560) își propagau ideile.

Gizella Kesorú aduce un argument împotriva tezei intrate în istoriografie potrivit căreia unitarianismul din Transilvania ar fi ajuns în secolul XVIII. în stadiul unui sectarianism izolat. Argumentarea ei se bazează pe interpretarea lucrării lui Andrei Wissowatius "*Religio Rationalis*" care a influențat marii gânditori iluminiști, și pe demonstrarea faptului că această lucrare a fost tradusă în maghiară și a circulat în mediile unitariene din Transilvania. Aart de Groot, în studiul "*Sozinianismus in Hardewijk?*" prezintă atitudinea protestanților din Olanda față de unitarienii refugiați din Polonia. Deși erau tolerați, s-au luat măsuri severe față de ideile lor antitrinitariene.

Studiul lui Carlos Gilly trece în revistă principalele simboluri ale proorocirilor hiliaste din timpul războiului de treizeci de ani, care erau folosite cu scopuri propagandistice. Legăturile studenților maghiari cu spațiul englez este prezentat de Graham Murdock în studiul "*The Experience of Péter Körmendi. Foreign Calvinist Students' Contact with Presbyterians and Puritans in England*". Lucrarea lui Gábor Sipos se leagă de această tematică urmărind soarta preotului clujean Szőnyi Nagy István, care a suferit în urma convingerilor sale puritane în Transilvania sfârșitului de secol XVIII.

Legat de curentul pietismului, în volum sunt publicate patru studii. Zoltán Csepregi un cercetător al pietismului din vestul Ungariei aduce noi detalii în conturarea acestei problematice prin reconstituirea istoriei publicării în limba maghiară a cărții lui Johann Arndt "*Wahres Christentum*". Zsuzsa Font, urmărind activitatea lui Andreas Teutsch ajunge la concluzia că până și în cazul celor mai convinși propagatori ai

pietismului existau diferențe de atitudine de la o perioadă la alta. Studiul doamnei Andrea Schaffer prezintă o curiozitate istoriografică publicând un fragment care aparține socinianului Johann Preuss, inclus în istoria ecleziastică scrisă de Gottfried Arnold, un pietist radical. Gizella Hoffmann exemplifică prin persoana și opera lui Cristoph Besold împletirea ideilor religioase cu gândirea filosofică din prima parte a secolului XVII.

Lucrările care încheie acest ciclu al ideilor religioase sunt cele cinci studii care își au ca temă contrareforma și propaganda iezuită. Autorii acestor publicații sunt Balázs Mihály cu studiul "Ecsedi Báthory István és a jezsuiták", László Lukács - Antal Molnár cu studiul "A homonnai jezsuita kollégium" (1615-1619), Katalin Péter și Tamás Kruppa. Aceștia din urmă analizează modalitățile de "reconvertire" a protestanților din nordul Ungariei, precum și propaganda iezuită aplicată în timpul campaniei lui Sigismund Báthory în Țara Românească. Dietrich Blaufuß prezintă atitudinea refugiaților protestanți care în urma amintirilor legate de acțiunile represive ale contrareformei greu se puteau acomoda cu atmosfera de toleranță religioasă de la Augsburg.

Un alt grupaj al studiilor din volum se ocupă de istoria cărții și a culturii de carte. Zsigmond Jakó urmărește mecanismele procurării cărților din perioada manuscriselor până la apariția primelor librării la începutul secolului XIX. Ferenc Szakály aduce o contribuție la informațiile pe care le avem despre tipărirea Bibliei în limba maghiară. Nóémi Viskolcz prezintă și analizează lista de cărți a editurii lui Lucas Jennis din Frankfurt, iar Martin Bircher ilustrează, prin prezentarea bibliotecii familiei von Auersperg din Leibach, cultura de carte a unei familii de aristocrați germani. István Monok caută răspuns la întrebarea dacă familiile nobiliare care dețineau biblioteci în Ungaria erau doar colecționare sau și cititoare de carte. Concluzia lui este aceea că până în secolul XVII. colecționarii de carte erau totodată și cititori, fenomen care se schimbă în secolul XVIII. doar în cazul familiilor aristocrate.

Legat de tematica peregrinării academice ale studenților maghiari, se remarcă studiul lui G. van de Graaf, care analizează însemnările studenților maghiari în albumele colegilor lor danezi de la facultatea din Franeker, de la mijlocul secolului XVII. și din secolul XVIII. Ferenc Postma interpretează un fragment din însemnările de călătorie ale lui Szepsi Csombor Márton, cea referitoare la academia din Franeker. Nicolette Mont prezintă modificarea imaginii maghiarilor în Țările de Jos în cursul secolelor XVI.-XVII. Despre viața și studiile celor care urmau colegiile din țară scriu autorii Péter Ötvös și Edit Dományházi.

Nu lipsesc din volum nici contribuțiile din domeniul filologiei. Autorii acestor studii sunt: Ferenc Földesi, István Horváth, Attila B. Kiss, Miklós Latzkovics, László Szilasi, István Vadai și István Vizkeleti. Contribuțiile acestora vizează probleme legate de interpretarea unor opere din literatura maghiară veche. Tot în acest domeniu se înscriu studiile lui Béla Holl, "Az ars metrica és a középkori kontrafaktúra" și a lui Gizella H. Hubert "Adalék a 16-17. századi gyűlekezesi énekek műfaj-meghatározásához". Probleme filologice sunt tratate din perspectiva filosofiei de către Endre Szőnyi-György care pune întrebarea: "Dacă matematica sau poezia ne învață limba îngerilor?" și László Kisbali care aduce o critică asupra metodei hermeneutice de interpretare promovată de Hans-Georg Gadamer. André Séguenny analizează evoluția interpretării credinței la principalele curente religioase și ideologice de la autorii scolastici până la iluminism.

Câteva studii ale volumului omagial nu pot fi incluse în categoriile mai sus amintite. Prezența lor se datorează legăturilor de prietenie între autorii respectivi și profesorul sărbătorit. Samu Benkő trecând în revistă viața lui Imre Szentgyörgyi, fostul secretar al cancelarului bibliofil Sámuel Teleki prezintă un colecționar de cărți din secolul

XIX. András Kiss publică un proces de vrăjitoare inedit din secolul XVI, iar istoricul de artă András Kovács analizează specificitatea planului bisericii fortificate din Sânzieni.

Acest volum prin prezența contribuțiilor valoroase credem că va constitui pentru cei interesați de istoria culturii, a ideilor religioase din epoca premodernă în spațiul Central European un reper important în viitor.

Ambrus Ibolya